

УДК 027.5:001.895

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС МІСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ ЯК ЗАСІБ ГРОМАДЯНСЬКОГО СТАНОВЛЕННЯ¹

Т.Ю. Сегодіна

(Централізована бібліотечна система для дорослих,
м. Сімферополь, Україна)

Розглядаються питання створення історико-культурного центру в рамках інноваційного проекту, приділена увага підвищенню професійної кваліфікації та інформаційної компетентності бібліотекарів.

Ключові слова: публічна бібліотека, краєзнавство, Неаполь Скіфський, електронний ресурс

Рассматриваются вопросы создания историко-культурного центра в рамках инновационного проекта, уделено внимание повышению профессиональной квалификации и информационной компетентности библиотечных работников.

Ключевые слова: публичная библиотека, краеведение, Неаполь Скифский, электронный ресурс

Розвиток Автономної Республіки Крим як полікультурного, поліетнічного регіону на сучасному етапі вимагає вирішення багатьох найважливіших соціально-економічних і політичних завдань. Перш за все – це формування покоління майбутніх громадян України і Криму, що володіють толерантним мисленням, гордістю свідомості причетності до звання „кримчанин”.

Столиця Автономної Республіки Крим – Сімферополь, не дивлячись на те, що займає положення адміністративного, економічного і культурного центру півострова, належить до невеликих, але багатих історією міст.

Датою заснування Сімферополя прийнято вважати 1784 рік, проте місцевість ця була заселена людьми багато тисяч років тому. У межах міста (південно-східна околиця), у печері Чокурча, була муст'єрська стоянка стародавньої людини, що жила тут 40-50 тисяч років тому. Впродовж шести століть (III ст. до н.е. – III ст. н.е.) на плато, яке розташоване у межах міста, знаходився Неаполь Скіфський – столиця пізньоскіфської держави.

У 1827 році відомому любителю старожитностей Олександрові Івановичу Султан-Кримгирею (він був російським дворянином у найвищому розумінні цього слова, і нащадком кримських ханів) зустрілася в Сімферополі завантажена каменем підвода, що спускалася від урочища Керменчик, де брали камінь для будівельних робіт. Випадково ця допитлива людина звернула увагу на дві плити: на одній був напис старогрецькою мовою, на іншій – висічено зображення вершника. Про знахідку стало відомо вченим.

Після проведення на місці кар'єру розкопок, були знайдені грецькі та римські монети, уламок мармурового барельєфа із зображенням старого і хлопця.

В одному з написів згадувався скіфський цар Скілур, який жив більше 2-х тисяч років тому. Ім'я це вже було відомо з описів старогрецького географа, історика Страбона і за монетами міста Ольвії.

---

¹ Доклад на руском языке представлен по адресу:
http://conf.cpic.ru/eva2007/rus/reports/report_1218.html

Так було зроблено сенсаційне відкриття столиці пізнюскіфської держави – Неаполя Скіфського, або Неаполіса (з грецької "Нове місто"). Для міста було вибрано досить вдало місце: територія являла собою трикутник, який звернений до півночі, з північно-східного боку природний захист – Петровські скелі, що круто обриваються, на заході – глибока важкодоступна балка, лінією обриву якої йшла оборонна стіна. У результаті археологічних досліджень у наш час відкриті головні ворота міста й південна оборонна стіна.

Особливий інтерес представляє скіфський мавзолей, багатство поховань якого нагадувало гробниці великих курганів. Відомий антрополог М. М. Герасимов відновив за черепом зовнішність покійного. Так була знайдена гробниця самого царя Скілура. Мавзолей – єдиний пам'ятник такого роду в скіфських поселеннях. Його місцезнаходження зайвий раз підтверджує значення Неаполя як культурного та економічного центру пізнюскіфської держави, столиці Малої Скіфії [7].

Плити з рельєфами, зразки штукатурки з розписом, прикраси, намиста і предмети побуту, знайдені на Неаполі, зберігаються в музеях Москви і Санкт-Петербурга.

Слід зазначити, що в 1984 році інститутом „Укрпроектреставрація” був розроблений і затверджений колишнім обласним відділом архітектури і Держбудом України проект створення „Музею просто неба” – Неаполя Скіфського. Згідно за даним проектом планувалося будівництво експозиційного павільйону в центрі скіфського городища, біля якого повинні були розміщуватися кінозал, приміщення для голографічної виставки „Скарби скіфських курганів”, діорама „Похорон скіфського царя”. Новий музей, що відтворює події II-III століть до нашої ери, відомі з історії всьому світу, міг би привернути увагу туристів, які цікавляться античним часом, із більшості країн не тільки Європи, але й всього світу. Але, на жаль, даний проект залишився тільки на папері [2].

Більш того, сам історичний оригінал – городище Неаполя, столиці пізнюскіфської держави, піддався такому систематичному і масовому знищенню, що не тільки археологи, але і просто екскурсоводи вже соромляться водити туди гостей. Місце, яке могло б стати метою паломництва туристів, сьогодні знаходиться в дуже плачевному стані.

Хотілося б сказати про вчених-краєзнавців, які надавали великого значення відродженню й популяризації Неаполя Скіфського, – це архітектор Борис Кондрацький, археологи Тетяна Висоцька та нині вже покійний Михайло Фронджуло, які свого часу підготували ескізний проект відновлення античного Неаполя. Але сьогоднішні вчені, спостерігаючи нинішній стан археологічного пам'ятника, уже втратили надію на те, що даний проект, який передбачався як „візитна картка” Сімферополя, буде коли-небудь реалізований.

Адже минулі знахідки свідчать також і про те, що якби дослідження і розкопки такого пам'ятника були продовжені, то вони могли б принести ще безліч безцінних для науки відкриттів, які мають не тільки високе художнє значення, але й справді нечувану реальну ціну, бо царські скіфи користувалися золотом та іншими дорогоцінними металами.

Фахівці-краєзнавці вважають, що відродження Неаполя Скіфського, який знаходиться у межах міста, могло б зробити справжню „культурну революцію” і вивести столицю Криму на абсолютно новий полікультурний, поліетнічний рівень, бо за ступенем відношення до історії рідного краю можна судити про стан духовності всього народу, почуття його національної гордості й самоповаги.

Чинником, який дає надію, є те, що міська влада Сімферополя ухвалили рішення про створення на місці скіфського городища історико-археологічного заповідника „Неаполь Скіфський”. Проект передбачається реалізувати в 2008 - 2009 рр. До створення заповідника будуть залучені як вітчизняні, так і зарубіжні інвестори. Його вартість оцінюється в \$5 млн. [5]

У стародавньому унікальному городищі планується відновити кріпосні стіни, відреставрувати мавзолей, показати екскурсантам скіфські оселі, господарські та культурні споруди. Тут будуть представлені відомі скіфські кам'яні баби, знайдені під час розкопок. Можливо також відкриття виставки „Скіфське золото”.

Як зазначає у своїй статті В. Корольов „Перетворити Сімферополь на привабливий туристичний центр на базі археологічних знахідок на городищі Неаполь Скіфський... цілком можливо” [3].

Важливе значення для втілення в життя загальноміського проекту по відновленню заповідника „Неаполь Скіфський” відіграє той факт, що на території колишнього городища, недалеко від його головних воріт і мавзолею Скілура знайшла собі притулок невелика будівля міської бібліотеки-філії № 20.

Третій рік ця бібліотека працює за цільовою комплексною програмою „Краєзнавець”, у рамках якої були проведені літературно-історичні екскурсії, Тиждень пам'яті жертв Кримської війни, Дні та уроки краєзнавства, години екологічної грамотності, поетичні етюди, години – реквієми, години –

портрети, оформлені інформаційні краєзнавчі списки літератури, буклети та книжки-закладки за творчістю кримських письменників і знаменними датами регіону. У практиці роботи цієї бібліотеки – участь у Всеукраїнській історико-географічній експедиції „Історія міст і сіл України”, де краєзнавчому асорті „Стоїть прекрасне місто наше в долині тихого Салгиру” присуджено почесне п'яте місце [4].

Не секрет, що майже кожна кримська бібліотека – справжня знахідка і скарб для краєзнавця. А бібліотека-філія №20 цікава удвічі – унікальним місцем свого розташування і фондом краєзнавчої літератури. А якщо до цього додати ініціативу, професіоналізм, творчу відвагу співробітників, помножені на адміністративну підтримку і сприяння спонсорів, тоді цілком реальними стають краєзнавчі проекти, які, як сподівається автор, допоможуть не тільки розвитку бібліотеки-філії № 20, але і в цілому інформаційно-краєзнавчого простору Криму.

Зміни в соціально-економічному житті країни, зростання значущості регіонального чинника у всіх сферах соціуму підвищує самостійність міських бібліотек у визначенні пріоритетних напрямів діяльності. Відродження суспільного краєзнавчого руху, переосмислення ролі людини в збереженні та розвитку історичних і культурних цінностей, пізнанні і перетворенні свого краю на гуманістичних основах продовжують викликати зростання суспільного інтересу до краєзнавства. Задовольнити цей інтерес покликані муніципальні бібліотеки, що накопичили величезний досвід у придбанні, зберіганні й організації використання документів краєзнавчого змісту [1]

У визначенні самого терміну „краєзнавство” провідним поняттям є „край”. Для популяризації історико-культурної спадщини Крим є унікальним об'єктом. Розглядаючи краєзнавство як величезний ресурс для збагачення змісту й діяльності як бібліотек, так і багатьох культурних і наукових установ Криму, ЦБС для дорослих м. Сімферополя [www.cbs.crimea.ua] розробляє проект включення бібліотеки в регіональну Програму розвитку Неаполя Скіфського. Участь бібліотеки-філії №20 у регіональному проекті буде представлено у вигляді організації на його базі історико-культурного Центру „Кримська Скіфія”.

Необхідність створення вищезгаданого центру є сьогодні соціальним замовленням суспільства, оскільки краєзнавство як прояв самопізнавальних і практичних потреб окремих членів соціуму відіграє велику роль не тільки як основа історичних і природничих наук, постачальник „місцевих фактів” для узагальнення у фундаментальних працях, але і як активний чинник формування культурно-історичної свідомості населення, особливо покоління, що підрастає [1].

Пріоритетними цілями і завданнями бібліотечного історико-культурного Центру є:

- популяризація історії Сімферополя, Неаполя Скіфського як пам'ятника світового значення, що є невід'ємною частиною загальноєвропейської культурно-історичної спадщини;
- створення оптимальних умов для повного задоволення інформаційних потреб гостей і жителів столиці, державних і суспільних структур шляхом формування фонду книг, періодичних, відео- та електронних видань про Неаполь Скіфський на основі використання сучасних інформаційних технологій;
- створення загальноміського банку даних інформаційного забезпечення потенційних і віддалених користувачів матеріалами про Неаполь Скіфський;
- поліпшення якісного та кількісного складу довідково-інформаційного фонду „Кримська Скіфія”, зокрема створення електронного краєзнавчого довідково-бібліографічного апарату;
- включення бібліотеки-філії № 20 у міський етнографічно-екскурсійний комплекс, який обслуговує жителів і гостей столиці;
- проведення на базі Центру міжрегіональних і міських конференцій, семінарів, конкурсів і інших заходів, у тому числі і в on-line режимі, які направлені на більш поглиблене вивчення історії, етнографії, культури скіфського періоду;
- сприяння розвитку дозвілля жителів і гостей Сімферополя;
- проведення координаційної роботи з різними мас-медіа, організаціями, установами, товариствами тощо;
- проведення своєчасної рекламної діяльності; активізація діяльності по PR;
- покращення матеріально-технічної бази бібліотеки-філії № 20 шляхом її автоматизації та наповнення відео- і мультимедійними засобами.

Разом з тим, з особливою гостротою виникає питання про підвищення професійної кваліфікації та інформаційної компетентності бібліотекарів, підвищення рівня історико-краєзнавчих знань, комп'ютерної грамотності самих співробітників, які надають користувачам комплекс інформаційних послуг. У рамках проекту готується ряд семінарів-практикумів, стажувань за участю істориків, археологів, екологів, етнографів, культурологів та інших фахівців у сфері популяризації краєзнавчих матеріалів із використанням новітніх технологій.

Створення історико-культурного центру – перспективний напрям діяльності міської бібліотеки, що вимагає застосування нових методологічних принципів у поєднанні з формами і методиками, що існували раніше. Проте варто визнати, що основною проблемою є практична відсутність методологічної бази діяльності бібліотек міста в рамках загальноміського регіонального проекту відродження пам'ятника історії світового значення. Велику допомогу в реалізації проекту може надати вивчення публікацій у місцевому друці; робіт з історіографії, етнографії, культури Криму, розширення сфери інформаційного партнерства з бібліотеками, музеями, соціальними і суспільними інститутами регіону.

Актуальність проблем, що піднімаються в даній роботі, підтверджують основні положення Законів України „Про бібліотеки і бібліотечну справу” (1995 р.), „Про внесення змін до Закону України „Про бібліотеки і бібліотечну справу” (2000 р.), „Про охорону культурної спадщини” (2000 р.), „Про затвердження Загальнодержавної програми збереження і використання об'єктів культурної спадщини на 2004-2010 рр.” (2004 р.), а також Постанови Кабінету Міністрів України „Про затвердження Програми розвитку краєзнавства на період до 2010 року” (2002 р.) і ряду інших нормативних і регламентуючих документів.

Останніми роками бібліотеки Сімферопольської ЦБС набули репутації не тільки інформаційних, культурних і краєзнавчих центрів, але й активних організаторів, що координують роботу з багатьма навчальними закладами, громадськими організаціями та національними товариствами, фондами, культурними установами: наприклад, договір, що укладений із Кримською філією Інституту археології НАН України, дозволяє сподіватися на акумуляцію у фонді Центру наукових праць співробітників і студентів-археологів Криму. А серед старшокласників – дійсних членів Малої Академії Наук „Шукач” (секція „Історія й археологія”) планується щорічно проводити конкурс творчих робіт, присвячених досліджуваній темі.

Очікується, що основою діяльності історико-краєзнавчого центру на базі бібліотеки стануть:

- повна автоматизація діяльності бібліотеки-філії;
- творчо-пошукова діяльність;
- пізнання матеріальної та духовної культури, історії, етнографії;
- підсумовування одержаних знань і їх популяризація серед гостей і жителів столиці Автономної Республіки Крим.

Усе вищесказане вказує на той факт, що не слабшає інтерес до історії нашого краю у викладачів загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, коледжів, профтехучилищ, вищих навчальних закладів. Радує, що сьогодні усвідомлюється необхідність і перспективне значення краєзнавства в науковому і освітньому процесі й громадянському становленні підрастаючого покоління.

Очікуваним результатом дослідницької діяльності бібліотек ЦБС для дорослих м. Сімферополя стане:

- створення електронної бази даних про Неаполь Скіфський;
- створення сайту історико-краєзнавчого Центру;
- удосконалення методичного й інформаційного забезпечення діяльності бібліотек та інших соціальних інститутів міста і Криму в цілому;
- розширення сфери соціального партнерства, зміцнення зв'язків із громадськістю, державними організаціями і муніципальною владою;
- використання інформаційно-документального фонду краєзнавчого Центру працівниками культурної сфери, фахівцями різних галузей регіональної економіки, бізнесу, освіти та науки;
- якісне й кількісне поповнення бібліотечних фондів краєзнавчими та іншими матеріалами на традиційних й електронних носіях інформації;

- розкриття перед жителями й гостями столиці національної та регіональної культурно-історичної спадщини;
- формування духовних основ і громадянська самосвідомості у майбутніх громадян України та Автономної Республіки Крим шляхом залучення їх до регіональних і світових культурних цінностей.

Реалізуючи даний проект, автор сподівається на сприяння не тільки колег за професією з ближнього і далекого зарубіжжя, але й фахівців у галузі історії, етнографії, культури, мистецтва скіфського народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дем'янчук Г. С. Українське краєзнавство / Г. С. Дем'янчук, Б. Г. Дем'янчук, А. Г. Дем'янчук. – К.: Просвіта, 2006. – 293 с.
2. Ковалева И. Бомжи, наркоманы и призрак царя Скилура //Крымская правда. – 2007. – 27 января. – С. 1;3.
3. Королев В. Без прошлого нет будущего // Южная столица. – 2007. – 5-11 января. – С. 3.
4. Краевед: Целевая комплексная программа. – Симферополь: ЦБС для взрослых, библиотека-филиал № 20, 2007.
5. На реконструкцию Неаполя Скифского потребуются 5 миллионов долларов //Крымская правда. – 2006. – 6 июня. – С. 1.
6. Сегодіна Т. Ю. Первый электронный ресурс ЦБС для взрослых г. Симферополя // Материалы IV Международной научно-практической конференции «Інформаційні ресурси: створення, використання, доступ» (2-5 октября 2007 г., г. Алушта, АРК).– [Электронный ресурс на CD].
7. Шульц П. Мавзолей Неаполя Скифского. – М.: Искусство, 1953. – 87 с.: табл.